

Др Милијана Буха,*
Доцент Правног факултета,
Универзитет у Бањој Луци,
Република Српска, БиХ

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД
10.5937/zrpfno-22829

UDK: 347.921.8(497.6)
343.121.4(497.6)

Раd примљен: 14.08.2019.
Раd прихваћен: 25.02.2020.

ПРАВО НА БЕСПЛАТНУ ПРАВНУ ПОМОЋ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ БИХ**

Апстракт: *Институт бесплатне правне помоћи у кривичном поступку осигурава да се право на адекватну одбрану осигура и социјално угроженим субјектима у кривичном поступку. Корисници бесплатне правне помоћи у кривичном поступку су осумњичени односно оптужени, оштећени, те жртве кривичног дјела трговине људима и насиља у породици. Срж института бесплатне правне помоћи је да се избјегне дискриминација грађана по имовинској основи, као и да се право на одбрану у кривичном поступку осигура и лицима слабог имовинског стања. Субјекти права на бесплатну правну помоћ у кривичном поступку не морају да испуњавају исте услове како би били корисници овог права. Зависно од тога да ли је слабо имовинско стање корисника права на бесплатну правну помоћ у кривичном поступку постављено као императивни услов или не, можемо говорити о условној и безусловној бесплатној правној помоћи за неке субјекте кривичног поступка. У раду је разматрана теза да у кривичном поступку неки од субјеката кривичног поступка уживају право на бесплатну правну помоћ безусловно, у смислу да не морају доказивати да су слабог имовинског стања, већ су у немогућности да измирују трошкове кривичног поступка.*

Кључне ријечи: *условна, безусловна, бесплатна правна помоћ, кривични поступак, субјекти поступка.*

---

* milijana.buha@pf.unibl.org

** Раd је изложен на Међународној конференцији „Право и мултидисциплинарност“, одржаној 12–13. 4. 2019. на Правном факултету у Нишу.

1. Увод

Институт бесплатне правне помоћи у кривичном поступку има за циљ да осигура правну помоћ субјектима кривичног поступка који су слабог имовинског стања или угрожени кривичним дјелом. Основна теза рада је да је институт бесплатне правне помоћи у кривичном поступку у служби не само главног процесног субјекта него и других учесника у кривичном поступку који су претрпјели одређене посљедице које су произашле из кривичног дјела. Институтом бесплатне правне помоћи омогућава се да правда буде достижна и за осумњиченог односно оптуженог, жртве неких кривичних дјела, као и за оштећеног. Начело једнакости субјеката права (тј. осумњиченог односно оптуженог и оштећеног, односно жртве) у њиховом праву на приступу правди није занемарено ни у кривичном поступку, иако је законима о кривичном поступку право на бесплатну правну помоћ искључиво признато само осумњиченом односно оптуженом. Право на приступ правди у смислу бесплатне правне помоћи загарантовано је и споредном процесном субјекту у кривичном поступку оштећеном, односно жртви кривичног дјела, законима о бесплатној правној помоћи у БиХ.

Процесно право оштећеног односно жртве у кривичном поступку је постављање имовинскоправног захтјева, а с друге стране у кривичном поступку се морају предузети одређене мјере за спречавања секундарне виктимизације оштећеног, жртве (Илић, 2012: 151-155). Право на бесплатну правну помоћ није безусловно загарантовано субјектима у кривичном поступку. Услови за бесплатну правну помоћ везују се за доказивање слабог имовинског стања неког од учесника кривичног поступка, осумњиченог односно оптуженог и оштећеног или за доказивање социјалне угрожености субјекта кривичног поступка због извршеног кривичног дјела и посљедица које је претрпјело извршењем тешког кривичног дјела, као што је то случај код жртава трговине људима и жртава насиља у породици.

2. Дефинисање права на бесплатну правну помоћи у РС, односно БиХ

Бесплатна правна помоћ је један од облика правне помоћи која са леђа корисника правне помоћи скида финансијски терет и обезбјеђује бесплатно коришћење правне помоћи, која се финансира из јавних прихода (Водинелић, 2007: 23). Једно од основних људких права је право на приступ суду, загарантовано свим људима без обзира на њихово имовинско стање. Права помоћ не може се ограничити само на сиромашне. Трошкови поступка ако постану претјерани и лица средњег имовинског стања, као и лица бољег имовинског стања могу бити у ситуацији да затраже помоћ

из јавних средстава, како на то упућује случај *Steel и Morris*¹ (Johnsen, Uzelac, 2010:28).

Право на бесплатну правну помоћ у Босни и Херцеговини односно Републици Српској, прописано је Европском конвенцијом о заштити људских права и основних слобода² (у даљем тексту Конвенција), која се како налаже члан II тачке 2 Устава БиХ директно примјењује у Босни Херцеговини.³ У Конвенцији каже се да право на бесплатну правну помоћ има оптужени, када то налажу интереси правде и материјални статус оптуженог.⁴ Оптужени има право и на одбрану и када нису испуњени услови за обавезну одбрану. Конвенција у члану 6 став 3 тачке ц) прописује да оптуженом који не жели сам да се брани, а нема довољно новчаних средстава да плати за правну помоћ, мора му се осигурати да ову помоћ добије бесплатно када интереси правде то захтијевају. Овакво рјешење није непознато нашем кривичнопроцесном законодавцу, који се исто тако определијелио за постављање браниоца оптуженом због слабог имовинског стања.

Право на бесплатну правну помоћ⁵ значи право на једнаке могућности грађана у приступу судовима у Босни и Херцеговини. Ово право дефинисано је не само Уставом Босне и Херцеговине, већ и другим законским актима у Босни и Херцеговини, као што су Закон о пружању бесплатне правне помоћи Босне и Херцеговине,⁶ (у даљем тексту ЗБПП БиХ), Закон о

---

1 *Steel и Morris v. United Kingdom*. European court of human rights. Judgement 15 February 2005.

2 Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода из 1950. *Службени гласник Босне и Херцеговине*. Бр. 6. 1999.

3 Устав Босне и Херцеговине. [Електронска верзија]. Преузето 28.11.2017. http://www.ustavisud.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf.

4 Устав Босне и Херцеговине донесен је као Анекс 4 Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини, који је парафиран у САД-у, 25. новембра 1995. Члан 6 став 3 тачка ц) Европске конвенције о основним људским правима и слободама. Електронска верзија]. Преузето 4.3.2019. http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_BOS.pdf

5 Види више Choudhury, D. Concept of free legal aid-a comparative analysis free legal aid in India, United Kingdom and Australia, *International Journal of Law and Legal Jurisprudence Studies* :ISSN:2348-8212:Volume 3 Issue 3. 104-120. SZMAK, S. (2016) Provision of legal services in Poland – free legal aid and legal expenses insurance as selected objects of the recent regulation, *Insurance Review Wiadomości Ubezpieczeniowe*. No. 4. 115-125. UNODC, *Global Study on Legal Aid – Global Report*, 2016.

6 Закон о пружању бесплатне правне помоћи Босне и Херцеговине. *Службени гласник Босне и Херцеговине*. Бр. 83. 2016.

бесплатној правној помоћи Републике Српске⁷ (у даљем тексту ЗБПП РС), истоимени закон у Федерацији Босне и Херцеговини,⁸ и у Брчком Дистрикту.⁹ У Федерацији Босне и Херцеговине бесплатана правна помоћ регулисана на нивоу кантона. Основно људско право на бесплатну правну помоћ загарантовано је оптуженом и законима о кривичном поступку у Босни и Херцеговини, у смислу одбране лица слабог имовинског стања.¹⁰

Повреда права осумњиченог, односно оптуженог на бесплатну правну помоћ у кривичном поступку је битна повреда одредаба кривичног поступка која за посљедицу има укидање пресуде и враћање на поновно суђење.

3. Бесплатна правна помоћ у складу са законским прописима у БиХ односно РС

Право на бесплатну правну помоћ има за циљ да искључи дискриминацију грађана у приступу правди по имовинској основи.

Пружање правне помоћи у Републици Српској, у смислу радњи којима се остварује правна помоћ, своди се на *непосредну правну помоћ* и *посредну правну помоћ* (Водинелић, 2010: 16). *Непосредна правна помоћ* је давање

---

7 Закон о бесплатној правној помоћи Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 120/08. Закон о измјенама и допунама Закона о бесплатној правној помоћи РС, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 89/13. Закон о допуни Закона о бесплатној правној помоћи, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 63/14.

8 Закон о пружању бесплатне правне помоћи, Кантон Сарајево, *Службене новине Кантона Сарајево*, бр. 1/12. Закон о пружању бесплатне правне помоћи, Кантон Тузла, *Службене новине Тузланског кантона*, бр. 10/08. Закон о жупанијском Заводу за правну помоћ, *Службене новине Западнохерцеговачког кантона*, бр. 14/08. Законом о кантоналним министарствима и другим органима кантоналне управе успостављен је Завод за правну помоћ као самостална управна организација која обавља послове давања услуга искључиво особама лошег имовинског стања, *Службене новине Зеничко-добојског кантона*, бр. 13/08. Закон о пружању правне помоћи Посавинске жупаније, *Народне новине жупаније Посавске*, бр. 3/10. Закон о пружању бесплатне правне помоћи Унско-санског кантона, *Службени гласник Уско-санског кантона*, бр. 22/12. Закон о пружању бесплатне правне помоћи Босанско-подрињског кантона *Службене новине Босанско-подрињског кантона*, бр. 2/13. Закон о пружању бесплатне правне помоћи, Херцеговачко-неретвански кантон, *Службене новине, ХНК*, бр. 7/13.

9 Закон о канцеларији за правну помоћ Брчко дистрикта БиХ, *Службени гласник Брчко дистрикта Босне и Херцеговине*, бр. 19/07.

10 Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине, *Службени гласник Босне и Херцеговине*, бр. 32/02 03/03, 36/03, 03/04, 26/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 33/09, 72/13, 53/17. Закон о кривичном поступку Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 53/12, 91/17.

савјета, обавјештавања, израде аката и поднесака, заступање на суду, правна помоћ у поступцима мирног рјешавања спорова, што је регулисано и чланом 5 ЗБПП РС из 2008. године¹¹. *Посредна правна помоћ* се не тиче саме ствари предмета правне помоћи, већ је ријеч о помоћи на други начин сношењем трошкова поступка и ослобађању од трошкова поступка како је то прописано чланом 3 ЗБПП РС из 2008. године.¹² Непосредна правна помоћ у кривичном поступку се огледа кроз формалну одбрану оптуженог због слабог имовинског стања у кривичном поступку, а посредна правна помоћ у кривичном поступку своди се на ослобађање оптуженог од дужности да сноси трошкове одбране, јер је слабог имовинског стања.

Право на бесплатну правну помоћ имају само физичка лица, а не и правна лица (члан 14 и 15 ЗБПП РС). Материјална угроженост својствена физичким лицима која сама за себе носе терет сопственог издржавања као и чланова њихове породице.

Законодавац није ријешио једну дилему када је ријеч о физичком лицу као кориснику бесплатне правне помоћи, у смислу да ли се под физичким лицем мисли и на физичко лице у ширем смислу ријечи тј. предузетника. Мишљења смо да је законодавац мислио на физичко лице у ужем смислу, јер по природи ствари предузетник остварује приходе из којих може себи да обезбиједи правну помоћ.

Право на бесплатну правну помоћ је веома значајан елемент права на правично суђење, (Димовски, Илић, Tilovska - Kechedi, 2017:177) у смислу једнакост и равноправности странака у поступку, право на приступ суду и другим државним органима без дискриминације. У кривичном поступку правно на бесплатну правну помоћ оптуженог је у служби његовог основног права на одбрану која мора бити доступна и оптуженима слабог имовинског стања.

---

11 Члан 5 ЗБПП РС из 2008. г. прописује да се правна помоћ остварује као право на: опште информације о правима и обавезама, правни савјет и помоћ у попуњавању образаца, правну помоћ у састављању свих врста писмена, заступање на суду, сачињавање апелација и правну помоћ у поступцима мирног рјешавања спора (медијациј).

12 Члан 3 ЗБПП РС из 2008. г. утврђује да је правна помоћ облик остваривања права физичког лица на правично суђење и једнак приступ правди пред судом и другим органима чије трошкове у цијелости или дјелимично плаћају надлежни органи за спровођење овог закона.

3.1. Захтјев за пружањем бесплатне правне помоћи

Субјекти у кривичном поступку остварују право на бесплатну правну помоћ само уколико поднесу захтјев, поткријељен доказима о социјалној или материјалној угрожености који захтјев чине легалним и легитимним. Подносилац захтјева је одговоран за тачност података наведених у захтјеву. Ако је осумњичени односно оптужени изнио неистините податке о властитом имовинском стању кривично ће одговарати, нпр. за кривично дјело преваре и материјално у смислу да надокнади нанијету штету.¹³

У законима о кривичном поступку питање подношења захтјева за поствљање браниоца због слабог имовинског стања је дефинисано у смислу да се захтјев упућује судији, а нису ријешена питања предмета захтјева и истинитости података наведених у захтјеву. Садржина захтјева за постављање браниоца због слабог имовинског стања није дефинисана кривичним поступком, те се примјењују *mutatis mutandis* одредбе члана 11 ЗБПП РС из 2008. године и 2013. године прилагођавајући их смислу и духу института постављања браниоца због слабог имовинског стања осумњиченом односно оптуженом у кривичном поступку.¹⁴

Непотпуна законска рјешења у подгледу дефинисања захтјева за остваривање права на бесплатну правну помоћ, као и дефинисања појма слабог имовинског стања стварају простор за различита тумачења што је супротно стандарду правне сигурности.

---

13 У члану 22 став 3 ЗБПП БиХ је јасно прописано да је одговорност подносиоца захтјева за пружањем бесплатне правне помоћи материјална и кривична. За разлику од законодавца у БиХ, у Републици Српској утврђено је да подносилац захтјева одговара за тачност података у захтјеву, (члн 11 став 2 ЗБПП РС из 2008. године). Законодавац у Републици Српској није прецизирао питање одговорности нити је ограничио да ће подносилац захтјева одговорати само кривично или само материјално. Имајући у виду да се законодавац користи термином одговорност, а притом је не ограничава на један облик одговорности, закључујемо да је и у РС одговорност подносиоца захтјева за тачност података у захтјеву и материјала и кривична.

14 Чланом 11 ЗБПП РС из 2008. године у ставу 1 се дефинише да захтјев за остваривање права на бесплатну правну помоћ подноси Центру уз приложене доказе о испуњености услова на правну помоћ. ЗБПП РС из 2013. године дефинисано је шта се сматра доказима у смислу члана 11 става 1. Законодавац је прописао да се доказима за остваривање права на бесплатну правну помоћ сматрају увјерење надлежног органа о незапослености, увјерење надлежног органа за социјални рад о статусу корисника, потврда о висини примања за запослена лица, увјерење о редовном школовању, рјешење о пензионисању, кућна листа, увјерење о посједовању, односно непосједовању непокретности, увјерење надлежног пореског органа о висини пореске обавезе, овјерена изјава о редовним и повременим примањима и приходима и друге исправе издате од надлежних органа.

У ЗБПП РС из 2008. дефинисано је да је лошег имовинског стања лице које према свом општем имовинском стању и стању чланова свог породичног домаћинства нема средства да плати пуномоћника или радње пуномоћника или трошкове поступка, а нити да добије зајам или друга средства без штете за нужно издржавање себе и своје породице (члан 4 став 1 тачка д) ЗБПП РС из 2008).

За разлику од законодавца у Републици Српској који у оцјену слабог имовинског стања узима и могућност добијања зајма или других средстава, оваква могућност није предвиђена у ЗБПП БиХ (члн 4 став 1 тачка г). С обзиром на опредјељење законодавца у Босни и Херцеговини да не узима додатне критеријуме приликом оцјена слабог имовинског стања подносиоца захтјева за бесплатном правном помоћи, мишљења смо да је исти повољнији за кориснике права на бесплатну правну помоћ. Непостојање истих услова за остваривање права на бесплатну правну помоћ за грађане БиХ на различитим нивоима власти указује на могућности неједнаког поступања према грађанима у погледу права на бесплатну правну помоћ у приступу суду или државним органима. Другачије дефинисање шта се сматра слабим иновинским стањем на различитим нивоима власти, доводи до ситуације да грађани Републике Српске када подносе захтјев за пружањем бесплатне правне помоћи, ради оставривања неког права на ниво Републике Српске, имају строжије критерије у оцјени да ли су слабог имовинског стања, него када захтијевају бесплатну правну помоћ ради остваривања неког права пред институцијама БиХ или Судом БиХ.

3.2. Финансијски критеријум као основ права на бесплатну правну помоћ

Питање права на бесплатну правну помоћ по финансијском критеријуму је посебно занимљиво било регулисано у члану 17 става 1 ЗБПП РС из 2008. године. Овим чланом прописано је било да су корисници права на бесплатну правну помоћ по финансијском критеријуму и лица која су душевно обољела смјештена у здравствену установу као и лица којима је одузета пословна способност. Ова категорија лица која су угрожена по основу психичког здравља као уживаоци бесплатне правне помоћи, су лица против којих се не може покренути кривични поступак, а тиме ни стећи својство процесног субјекта осумњиченог односно оптуженог. Лица којима је одузета пословна способност или која су душевно обољела могу се појавити као корисници бесплатне правне помоћи у кривичном поступку само уколико су оштећени кривичним дјелом. У оваквој ситуацији ако су поменуте категорије лица оштећене кривичним дјелом, у свом захтјеву за

бесплатном правном помоћи у кривичном поступку не морају доказивати да су слабог имовинског стања и свој захтјев могу усмјерити само у правцу постављања имовинскоправног захтјева у кривичном поступку.

Корисника бесплатне правне помоћи по финансијском критеријуму, према члану 17 става 1 тачке д) ЗБПП РС из 2008. године могу добити и лица слабог имовинског стања. Лоше имовинско стање корисника права на бесплатну правну помоћ се не цијени на основу личних извора прихода подносиоца захтјева већ и на основу финансијске способности чланова свог породичног домаћинства. Међутим, ако се узима у обзир и финансијска способност и других чланова домаћинства, треба водити рачуна је ли ријеч о фактичкој заједници гдје стицајем прилика живе у истом домаћинству, али имају засебне породице. Законска формулација члана 4 става 1 тачке д) ЗБПП РС из 2008. године упућује на закључак да подносилац захтјева за бесплатном правном помоћи може да је незапослен или да је корисник пензије, али уколико неко од чланова његовог породичног домаћинства има средства да плати пуномоћника, истом се не би одобрио захтјев за постављање браниоца због слабог имовинског стања. Осумњичени односно оптужени ради постављања браниоца због слабог имовинског стања мора да достави доказе који говоре у прилог чињеници да је подносилац овог захтјева као и чланови његове породице лошег имовинског стања.

Једно од битних питања је и у ком моменту се цијени финансијска ситуација осумњиченог односно оптуженог, да ли у моменту подношења захтјева за постављање браниоца због слабог имовинског стања или у моменту доношења правноснажне пресуде. Ако бисмо у трагању за одговором на ово питања слиједили логику да обавеза за измирењем трошкова одбране слиједи по правноснажности и извршности пресуде, онда би се финансијска способност осумњиченог односно оптуженог за измирење трошкова требала цијенити по окончању кривичног поступка. Упориште за овакву тезу имали бисмо и у одлуци Европског суда за људска права у случају *Croissant v. Germany*.¹⁵ У поменутој одлуци Суд је заузео став да није битно да ли је осумњичени односно оптужени имао довољно средстава током суђења, већ је једино значајно након доношења коначне одлуке. Међутим, остаје нам нејасно колико оваква логика Европског суда у случају *Croissant* утемељена, с обзиром на чињеницу да је одлука о постављању браниоца осумњиченом слабог имовинског стања процесно питање које не трпи одлагања о којем се не може одлучивати по окончању поступка него у моменту подношења захтјева оптуженог. Одлука о постављању браниоца оптуженом због слабог имовинског стања је процесно питање, у смислу да се о захтјеву за постављање браниоца оптуженом због слабог

15 *Croissant v. Germany*, European court of human rights, judgement of 1992.

имовинског стања одлучује одмах по пријему захјева, и у том моменту се испитује и његова финансијска способност за сношењем трошкова, а не по окончању поступка.

Право на бесплатну правну помоћ, али не по основу финансијске угрожености, остварују жртве трговине људима и жртве насиља у породици. Овакав закључак црпимо из члан 17 става 1 ЗБПП РС из 2013. године, члана члан 13 став 1 тачка б и 15 став 1 тачка ф ЗБПП БиХ. Право на бесплатну правну помоћ жртвама трговине људима загарантовано је и чланом 15 става 2 Конвенције Савјета Европе о борби против трговине људима. Овом конвенцијом утврђена је обавеза сваке чланице потписнице Конвенције да националним законодавством обезбиједи жртвама трговине људима право на правни савјет и право на бесплатну правну помоћ.¹⁶

Жртве насиља у породици и жртве трговине људима у остваривању права на бесплатну правну помоћ не морају доказивати да су слабог имовинског стања, тј. финансијски угрожени. Слиједећи наведено, могли бисмо закључити да је ријеч о безусловној бесплатној правној помоћи за жртве тешких кривичних дјела у смислу материјалног статуса истих.

4. Бесплатна правна помоћ у кривичном поступку БиХ, односно РС

Бесплатна правна помоћ окривљеном слабијег материјалног стања подразумијева да та помоћ мора бити ефективна и дјелотворна (*Кнежевић*, 2011: 290).

Оптужени слабог имовинског стања ужива права на бесплатну правну помоћ у кривичном поступку. Ово право оптуженог не треба доводити у везу са одредбама о обавезној одбрани оптужених у кривичном поступку. Одбрана лица слабог имовинског стања је условљена формална одбрана вољом осумњиченог односно оптуженог постављањем захтјева за формалном одбраном и слабим имовинским стањем осумњиченог односно оптуженог. Ријеч је о факултативној формалној одбрани. За разлику од факултативне формалне одбране, код обавезе одбране бранилац се поставља по службеној дужности осумњиченом односно оптуженом без обзира на захтјев оптуженог да има или не браниоца.

Осумњичени који према свом имовинском стању не може да плати накнаду и трошкове браниоца биће на његов захтјев постављен бранилац ако не постоје разлози за обавезну одбрану, ако се кривични поступак води за

---

¹⁶ Конвенција Савјета Европе о борби против трговине људима, бр. 197, Варшава 2005, ступила на снагу у односу на Босну и Херцеговину 1.5.2008. објављено у *Службеном гласнику Босне и Херцеговине*, Међународни уговори бр. 14/2007.

кривично дјело за које се може изрећи казна затвора преко три године или ако то налажу разлози правичности, а трошкови одбране падају на терет буџетских средстава суда, ријеч је о сиромашком праву (Шкулић, 2014:155). Сиромашко право у кривичном поступку како видимо из поменуте дефиниције је резервисано само за главног процесног субјекта уз испуњење кумулативно постављених услова и то материјалних и формалних услова. Материјални услови су слабо имовинско стање оптуженог, кривично дјело од три године или разлози правичности, док се формални односи на захтјев оптуженог за послављањем браниоца по службеној дужности.

Интереси правичности за постављањем браниоца оптуженом слабог имовинског стања ће бити задовољени ако постављени бранилац осигура дјелотворну правну помоћ. Суштина члана 6 став 3 тачке ц) Конвенције није поствљање браниоца лицу слабог имовинског стања, већ пружање правне помоћи. Постављени бранилац треба да испуњава своје обавезе одбране и заступања интереса оптуженог у кривичном поступку. Ове закључке црпимо из одлуке Европског суда за људска права у случају *Artico v. Italy*.¹⁷

4.1. Корисници и пружаоци бесплатне правне помоћи у кривичном поступку

Према члану 8 ЗБПП РС из 2008. сужен је круг пружаоца бесплатне правне помоћи када су у питању одбране у кривичним поступцима. Субјекти који су овлашћени за пружање правне помоћи према законима о бесплатној правној помоћи када је ријеч о кривичном поступку могу бити они који су према законима о кривичном поступку у Босни и Херцеговини, односно Републици Српској овлашћени на одбрану осумњиченог односно оптуженог због слабог имовинског стања у кривичном поступку.

Право одбране осумњиченог односно оптуженог у кривичном поступку имају адвокати који су уписани у именик адвокатских комора у БиХ. Из законских одредаба, члана 6 става 2 тачке б), као и члана 8 става 1 ЗБПП РС неспорно је да бесплатну правну помоћ осумњиченом, односно оптуженом у кривичном поступку пружа бранилац који се поставља, јер је осумњичени односно оптужени слабог имовинског стања. Чланом 12 ставом 2 тачком е) ЗБПП БиХ прописано је да се бесплатна правна помоћ пружа у кривичном поступку у складу са законима о кривичном поступку. Ова одредба упућује на законско рјешење из кривичног поступка, а ЗКП БиХ у члану 39 став 2 прописује да се за браниоца може узети адвокат под условима који су

¹⁷ *Artico v. Italy*, European court of human rights, judgement of 13 May 1980.

прописани у Закону о Суду Босне и Херцеговине. Исту одредбу садрже и ентитетски закони о кривичном поступку, тако је у члану 47 става 2 ЗКП РС прописано да се за браниоца може узети адвокат под условима прописаним законом. Функцију адвоката може обављати лице које је уписано у именик адвокатских комора у БиХ, односно РС или Федерације БиХ.

Подносилац захтјева за бесплатном правном помоћи у кривичном поступку је оптужени који је слабог имовинског стања, а адекватну одбрану истог је могуће осигурати формалном одбарном, постављањем браниоца.

Услови за пружање бесплатне правне помоћи осумњиченом односно оптуженом у кривичном поступку су слабо имовинско стање и захтјев осумњиченог односно оптуженог.¹⁸ Ови услови су постављени кумулативно. Слабо имовинско стање осумњиченог односно оптуженог је чињеница која мора бити утврђена, како би се удовољило захтјеву осумњиченог, односно оптуженог за постављање браниоца. Питање утврђивања слабог имовинског стања осумњиченог, односно оптуженог није дефинисано законима о кривичном поступку, а исто је дефинисано у члану 17 става 2 ЗБПП РС из 2013. године.¹⁹ Сходно наведеном, осумњичени односно оптужени треба да достави неки од доказа који указују да је лошег имовинског стања, као нпр. доказе о незапослености, да је корисник права на старосну пензију и инвалидску пензију. У одредби члана 17 ЗБПП РС из 2013. године прописано је да су корисници и права на бесплатну правну помоћ и жртва насиља у породици. Члан 17 става 2 ЗБПП РС је супротан ставу 1 истог члана јер се у члану 17 став 1 ЗБПП РС каже да право на бесплатну правну помоћ по критеријумима личног својства или статуса пред државним органима оставрују лица која су корисници социјалне заштите према важећим прописима којима се уређује област социјалне заштите. Корисници социјалне заштите према члану 17 става 1 Закону о

---

18 Види више о одбрани лица слабог имовинског стања Кнежевић, С. (2015) *Кривично процесно право – општи део*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш. 178-179.

19 Законом о измјенама и допунама Закона о бесплатној правној помоћи члан 17 се мијења и гласи да право на бесплатну правну помоћ по критеријуму личног својства или статуса пред државним органима остварују лица која су корисници социјалне заштите, у складу са важећим прописима којима се уређује област социјалне заштите. Ставом 2 истог члана је прописано да право на бесплатну правну помоћ по финансијском критеријуму остварују незапослена лица, лица лошег имовинског стања, корисници старосне и инвалидске пензије и жртве насиља у породици. Такође је прописано да кориснику права на бесплатну правну помоћ коме је ово право утврђено у неком другом предмету у посљедњих шест мјесеци неће се приликом подношења новог захтјева поново утврђивати исто.

социјалној заштити Републике Српске²⁰ су и жртве насиља у породици као и жртве трговине људима. Жртве поменутих кривичних дјела којима се угрожава живот и тјелесни интегритет не морају доказивати материјалну угроженост.

4.2. Примјер из судске праксе у кривичном поступку

Примјери судске праксе о постављању браниоца осумњиченом односно оптуженом слабог имовинског стања, који су били предмет правне анализе у овом дијелу рада, отворили су питање да ли оптужени може уложити жалбу на рјешење о постављању браниоца тек по окончаном кривичном поступку против оптуженог или прије окончања поступка, с обзиром да је ријеч о процесном питању. У пракси смо се сусрели са различитим рјешењима поводом питања када се може уложити жалба на рјешење о постављању браниоца и ко одлучује о истој. Изнијели смо два различита рјешења и у једном и другом случају задовољено је право странке на жалбу. Остало је нејасно које је законито рјешење, посебно имајући у виду чињенице да закон нигдје изричито не прописује да постоји право на жалбу против рјешења о постављању браниоца због слабог имовинског стања.

Основни суд у Бањој Луци у једној од својих одлука о постављању браниоца због слабог имовинског стања осумњиченом односно оптуженом²¹ утврђује да постоји захтјева осумњиченог односно оптуженог за постављањем браниоца и да је исти слабог имовинског стања. Суд у својим одлукама не констатује на којим доказима осумњичени темељи свој захтјев да је слабог имовинског стања, већ само наводи да је из захтјева осумњиченог и доказима које је приложио о имовинском стању видљиво да је исти слабог имовинског стања. У овој одлуци суд је констатовао да постоји право на жалбу на рјешења о постављању браниоца због слабог имовинског стања, у складу са чланом 334 став 3 ЗКП РС. Члан 334 став 3 ЗКП РС прописује да се на рјешења која се доносе ради припремања главног претреса жалба може уложити у жалби на пресуду. За разлику од поменутог рјешења у једном од Рјешења Основног суда Бања Лука о постављању браниоца због слабог имовинског стања²², утврђено је да је дозвољена жалба против овог рјешења Вијећу овог суда у року од три дана.

---

20 Закон о социјалној заштити Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 37/12, 90/16. Народна скупштина Републике Српске је на сједници 25.4.2019. донијела закључак да упути на јавну расправу Нацрт закона о измјенама и допунама закона о социјалној заштити Републике Српске.

21 Одлука Основног суда у Бањој Луци бр. 71 0 К 216081 15 К од 30.1.2017.

22 Одлука Основног суда у Бањој Луци, бр. 71 К 223081 16 К од 14.3.2017.

У првој одлуци суд констатује да је жалба на рјешење о постављању браниоца могућа у жалби на пресуду, док у другој одлуци се констатује да је могућа жалба у року од три дана ванрасправном вијећу тог суда. Неуједначена правна пракса у погледу истог правног питања доводи до правне несигурности грађана.

Право на правни лијек учеснику у поступку је загарантовано и чланом 13 Конвенцијом, и битно је да то право није ускраћено заинтересованој странци у поступку. У оба случаја није ускраћено право на жалбу, али се намеће питање које је рјешење законито, да ли да се жалба на рјешење о постављању браниоца због слабог имовинског стања може уложити у жалби на пресуду или се жалба на поменуто рјешење може уложити вијећу тог суда.

У ЗКП РС нисмо наишли одредбу која се бави конкретним питањем у датим случајевима и која би нам омогућила да разјаснимо наметнуту дилему. Законска одредба из кривичног поступка која се бави питањем постављања браниоца због слабог имовинског стања не регулише питање права на жалбу у погледу донесеног рјешења о постављању браниоца због слабог имовинског стања, нити дефинишу ко одлучује о истој.

Законодавац у члану 24 став 5 ЗКП РС прописује да у вијећу од тројице судија суд одлучује о жалбама против рјешења када је то одређено ЗКП РС и доноси друге одлуке ван главног претреса. Сматрамо да је ова законска одредба примјењива у односу на рјешење о постављању браниоца због слабог имовинског стања, јер Вијеће из члана 24 став 5 ЗКП РС одлучује о жалбама против рјешења када је то законом одређено. Законом није прецизирано право на жалбу у погледу рјешења о постављању браниоца због слабог имовинског стања, а с обзиром да је ријеч о процесном питању које не трпи одлагања, основано је да о жалби о рјешењу о постављању браниоца због слабог имовинског стања се расправи без одлагања и не чекајући исход поступка. Испитивањем основаности одлуке о постављању осумњиченом односно оптуженом браниоца због слабог имовинског стања, по окончању поступка за посљедицу може имати укидање пресуде управо због нелегитимности и неоправданости постављања браниоца по овом основу осумњиченом односно оптуженом.

Чланом 334 став 3 ЗКП РС јасно је прописано да се могу изјавити жалбе на рјешења која се доносе ради припремања главног претреса и пресуде, као и да се могу побијати у жалби на пресуду. Овом законском одредбом задовољен је и правни стандард да заинтересованој странци не буду ускраћена права на правни лијек. Један од жалбених разлога за побијање пресуде су и битне повреде одредаба кривичног поступка, како је то

прописано у члану 310 став 1 тачке а) ЗКП РС, а једна од битних повреда одредаба кривичног поступка може бити и повреда права на постављање браниоца због слабог имовинског стања.

5. Закључак

Право на бесплатну правну помоћ имају субјекти у кривичном поступку чији су интереси у кривичном поступку често супротстављени. Институт бесплатне правне помоћи субјектима у кривичном поступку омогућава остваривање основних људских права у кривичном поступку, права на забрану дискриминације, права на слободу и сигурност. Осумњичени односно оптужени у кривичном поступку, као и жртве кривичних дјела правом на бесплатну правну помоћ у кривичном поступку остварује и друга своја основна права, а то је право на одбрану оптуженог и право на заштиту слободе и сигурности жртава кривичних дјела. Стога је институт бесплатне правне помоћи у кривичном поступку у служби не само главног процесног субјекта него и других споредних субјеката кривичног поступка. Бесплатна правна помоћ није резервисана само за сиромашне већ и за лица средњег имовинског стања ако трошкови поступка постану претјерани, на шта нас упућује случај Steel и Morris.

Корисници права на бесплатну правну помоћ у кривичном поступку су и жртве насиља у породици и жртве трговине људима. Жртве насиља у породици и жртве трговине људима у остваривању права на бесплатну правну помоћ не морају доказивати да су слабог имовинског стања, тј. финансијски угрожени. Слиједећи наведено, могли бисмо закључити да је ријеч о безусловној бесплатној правној помоћи за жртве тешких кривичних дјела у смислу материјалног статуса истих.

У смислу радњи којима се остварује правна помоћ, своди се на *непосредну правну помоћ* и *посредну правну помоћ*. Непосредна правна помоћ у кривичном поступку се огледа кроз формалну одбрану оптуженог због слабог имовинског стања у кривичном поступку, а посредна правна помоћ у кривичном поступку своди се на ослобађање оптуженог од дужности да сноси трошкове одбране, јер је слабог имовинског стања.

Питање финансијске способности осумњиченог односно оптуженог да сноси трошкове одбране је било предмет правног разматрања у раду. Имајући у виду да обавеза за измирењем трошкова одбране слиједи по правноснажности и извршности пресуде, стога се финансијска способност осумњиченог односно оптуженог за измирење трошкова треба цијенити по окончању кривичног поступка. Упориште за овакву тезу имали бисмо и у одлуци Европског суда за људска права у случају Croissant v.

Germany. У поменутој одлуци Суд је заузео став да није битно да ли је осумњичени односно оптужени имао довољно средстава током суђења, већ је једино значајно након доношења коначне одлуке. Међутим, остаје нам нејасно колико оваква логика Европског суда у случају *Croissant* утемељена, с обзиром на чињеницу да је одлука о постављању браниоца осумњиченом слабог имовинског стања процесно питање које не трпи одлагања о којем се не може одлучивати по окончању поступка него у моменту подношења захтјева оптуженог. Одлука о постављању браниоца оптуженом због слабог имовинског стања је процесно питање, у смислу да се о захтјеву за постављање браниоца оптуженом због слабог имовинског стања одлучује одмах по пријему захтјева, и у том моменту се испитује и његова финансијска способност за сношењем трошкова, а не по окончању поступка.

Примјери из судске праксе Основног суда у Бањој Луци о постављању браниоца осумњиченом односно оптуженом због слабог имовинског стања, отворили су питање да ли оптужени може уложити жалбу на рјешење о постављању браниоца тек по окончаном кривичном поступку против оптуженог или прије окончања поступка, с обзиром да је ријеч о процесном питању. У судској пракси сусрели смо се са другачијим рјешењима када је ријеч о праву оптуженог на правни лијек на рјешење о постављању браниоца због слабог имовинског стања.

Право оптуженог на браниоца због слабог имовинског стања је основно право оптуженог у кривичном поступку и повреда овог права оптуженог је једна од битних повреда одредаба кривичног поступка која за посљедицу може имати укидање пресуде.

Литература/References

Artico v. Italy (1980) European court of human rights. Judgement of 13 May 1980.

Choudhury, D. Concept of free legal aid-a comparative analysis free legal aid in India, United Kingdom and Australia, *International Journal of Law and Legal Jurisprudence Studies* :ISSN:2348-8212:Volume 3 Issue 3, 104-120. [Electronic version]. Преузето 5.4.2019. <http://ijlljs.in/volume-3-issue-3/>

Croissant v. Germany. European court of human rights. Judgement of 1992.

Johnsen, J. Stawa, G. Uzelac, A. (2010) *Ocjena hrvatskog Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći i njegove provedbe u praksi*, Centar za ljudska prava Zagreb, Zagreb, Oslo, Beč.

Steel u Morris v. United Kingdom. (2005). European court of human rights judgement. 15 February 2005.

SZMAK, S. (2016) Provision of legal services in Poland – free legal aid and legal expenses insurance as selected objects of the recent regulation, *Insurance Review 4/2016, Wiadomości Ubezpieczeniowe*, 4,115-125.

UNODC, Global Study on Legal Aid – Global Report, 2016. [Electronic version]. Преузето 4.6.2019. https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/LegalAid/Global_Study_on_Legal_Aid_-_FINAL.pdf

Водинелић, В. (2007) Правна помоћ у упоредном и нашем праву сада и убудуће, *Правна помоћ*, Центар за унапређивање правних студија, Београд. 15-41.

Димовски, Д. Илић, И. TILOVSKA –KECHEĐI, E. (2018) Примена међународних стандарда о бесплатној правној помоћи, *Беслатна правна помоћ*. Министарство правде Србије. 177-198.

Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода из 1950, ратификована од стране Босне и Херцеговине, *Службени гласник Босне и Херцеговине*. Бр. 6. 1999.

Закон о бесплатној правној помоћи Републике Српске. *Службени гласник Републике Српске*. Бр. 120. 2008.

Закон о допуни Закона о бесплатној правној помоћи, *Службени гласник Републике Српске*. Бр. 63. 2014.

Закон о жупанијском Заводу за правну помоћ. *Службене новине Западно-херцеговачког кантона*. Бр. 14. 2008

Закон о измјенама и допунама Закона о бесплатној правној помоћи РС. *Службени гласник Републике Српске*. Бр. 89. 2013.

Закон о канцеларији за правну помоћ Брчко дистрикта БиХ. *Службени гласник Брчко дистрикта Босне и Херцеговине*. Бр. 19. 2007.

Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине. *Службени гласник Босне и Херцеговине*. Бр. 32/02 03/03, 36/03, 03/04, 26/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 33/09, 72/13, 53/17.

Закон о кривичном поступку Републике Српске. *Службени гласник Републике Српске*. Бр. 53/12, 91/17.

Закон о пружању бесплатне правне помоћи Босанско-подрињског кантона. *Службене новине Босанско-подрињског кантона*“, Бр. 2. 2013.,

Закон о пружању бесплатне правне помоћи Босне и Херцеговине. *Службени гласник Босне и Херцеговине*. Бр. 83. 2016.

Закон о пружању бесплатне правне помоћи Унско-санског кантона. *Службени гласник Уско-санског кантона*. Бр. 22. 2012.

Закон о пружању бесплатне правне помоћи, Кантон Сарајево. *Службене новине Кантона Сарајево*. Бр. 1. 2012.

Закон о пружању бесплатне правне помоћи, Кантон Тузла. *Службене новине Тузланског кантона*. Бр. 10. 2008.

Закон о пружању бесплатне правне помоћи. Херцеговачко-неретвански кантон, *Службене новине, ХНК*. Бр. 7. 2013.

Закон о пружању правне помоћи Посавинске жупаније. *Народне новине жупаније Посавске*. Бр. 3. 2010.

Закон о социјалној заштити Републике Српске. *Службени гласник Републике Српске*. Бр. 37/12, 90/16.

Законом о кантоналним министарствима и другим органима кантоналне управе успостављен је Завод за правну помоћ као самостална управна организација која обавља послове давања услуга искључиво особама лошег имовинског стања. *Службене новине Зеничко-добојског кантона*. Бр. 13. 2008.

Илић, Г. (2012) О положају оштећеног у кривичном поступку, *Анали Правног факултета у Београду*, LX, 1/2012, 137-158.

Кнежевић, С. (2011) Сиромашко право у кривичном поступку. *Заштита људских права и слобода у вријеме европске кризе*, X међународни тематски скуп, Тара. 286-297

Кнежевић, С. (2015) *Кривично процесно право – општи део*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш.

Конвенција Савјета Европе о борби против трговине људима, бр. 197, Варшава 2005, ступила на снагу у односу на Босну и Херцеговину 1.5.2008. *Службени гласник Босне и Херцеговине*. Међународни уговори бр. 14/2007.

Одлука Основног суда у Бањој Луци бр. 71 0 К 216081 15 К од 30.1.2017.

Одлука Основног суда у Бањој Луци, бр. 71 К 223081 16 К од 14.3.2017.

Устав Босне и Херцеговине. Електронска верзија. Преузето 28.11.2017 http://www.ustavnisud.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf.

Шкулић, М. (2014) *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2014.

Doc. Milijana Buha, LL.D.,

Assistant Professor,

Faculty of Law, University of Banja Luka,

Republika Srpska, Bosnia and Herzegovina

THE RIGHT TO FREE LEGAL AID IN CRIMINAL PROCEEDINGS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary

The Institute of Free Legal Aid enables subjects in criminal procedure to exercise their basic human rights in criminal proceedings: the right to non-discrimination, the right to liberty and security. Free legal aid is reserved not only for the poor but also for middle-income people, if the costs of the proceedings become exorbitant (as rules in Steel and Morris case). Victims of domestic violence and trafficking are also entitled to free legal assistance in criminal proceedings. Victims of serious crime do not have to prove their poor financial standing. Free legal aid is unconditional for victims of serious crime.

Free legal aid may be provided in the form of direct legal aid and indirect legal aid. Direct legal assistance in criminal proceedings is, for example, ex officio defense of a poor defendant; indirect legal assistance in criminal proceedings is, for example, the release of the accused from the duty to bear the costs of defense because of his poor financial situation. The issue of the financial capacity of the suspect or the accused to bear the defense costs is addressed in this paper. The obligation to pay the defense costs is followed by a final and enforceable judgment; therefore, the financial capacity of the suspect or the accused to pay the costs should be assessed upon completion of the criminal proceedings. This thesis may be supported by the decision of the European Court of Human Rights in the case of Croissant v. Germany. In this case the Court took the view that it did not matter whether the suspect or the accused had sufficient resources during the trial, it is only significant after the final decision has been made. The decision to appoint a counsel for a poor defendant is a procedural issue which must be resolved immediately. The poor financial status of the defendant is assessed at the time the request for granting the status of a poor defendant is received.

The examples from the case law of the Basic Court in Banja Luka on appointing a lawyer to a poor defendant have raised the question of whether an accused can appeal against a decision to appoint a lawyer only after the criminal proceedings against the accused have been completed or before the trial is closed. In case law, there are different solutions when it comes to the right of the accused to appeal aga-

inst a decision on appointing a counsel for a poor defendant. The poor defendant's right to counsel is a fundamental right in criminal proceedings, and a violation of this right is one of the essential violations of criminal procedure that may result in the revocation of a judgment.

Keywords: *conditional, unconditional, free legal aid, criminal proceedings, subjects of the proceedings.*